

El professor Josep Moran

JOAN MARTÍ I CASTELL (president de la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans)

Text, abreujat, de la *laudatio* llegida en l'acte d'homenatge, a la Universitat de Barcelona, amb motiu de la jubilació de l'homenatjat, 13-5-2010.

El Dr. Josep Moran i Ocerinjauregui s'incorporà relativament tard a la Universitat de Barcelona. Vull dir que no respon al perfil més habitual de qui, havent estudiat filologia, ja no ha abandonat aquesta casa i hi ha continuat com a professor. És titulat en filologia, però també en arqueologia hispànica. Havia treballat en àmbits del tot diferents dels de la recerca i la docència. Per la qual cosa, el seu tarannà ha estat i és atípic principalment per això. I ho remarco en el sentit més positiu: acostuma a ser enriquidor que una persona hagi transitat per més d'un camí en la vida professional; contribueix a tenir una visió més àmplia de la realitat, a saber valorar-la des d'una perspectiva no única, sinó diversa; el corporativisme pesa menys negativament; l'endogàmia, també.

Si hi ha un tret que distingeix especialment el pensament i la intel·ligència del Dr. Josep Moran i, per tant, la seva producció científica, és, al meu entendre, el de l'enciclopedisme. El professor Moran sap de tot, i aquesta és una afirmació gens gratuïta, ni genèrica, ni vaga. Literalment, sap de tot i, de tot, en sap molt i ho sap amb profunditat. Una característica que no és pas fruit de l'atzar, sinó d'un esforç permanent en l'estudi del món, de l'univers, en tots els seus vessants; d'una voluntat d'entendre'ls com un tot indivisible; d'una convicció que la fragmentació del coneixement en parcel·les potser és inevitable per les limitacions humanes òbvies, però és contra natura, ja que tot depèn de tot, i tot s'explica per tot. Josep Moran no s'ha desentès mai de cap camp

Josep Moran Ocerinjauregui

d'estudi. No és gens amic de l'atomització, de l'especialització extrema que fa que l'investigador conegui, o cregui que coneix, d'una manera exhaustiva allò que ha reduït a objecte del seu interès i que es desentengui de qualsevol altra matèria. La raó per a ell és evident: no hi ha res que s'expliqui exclusivament per si mateix; qualsevol fenomen és condicionat per un seguit de factors que a qui és curt de mires poden semblar allunyats i sense possibilitat d'interdependència. Moran et lliura generosament un article que ha llegit sobre política, sobre religió, sobre economia; et passa o et recomana un llibre sobre temes semblants; tradueix pensaments de filòsofs clàssics i moderns, i en fa còpies per als companys... Estic segur que molts d'aquests beneficiaris deuen pensar: «I ara, amb la feina que tinc, m'he de distreure a llegir sobre aquests temes?» Moran està convençut amb raó que aquests temes aparentment aliens a la lingüística són de gran interès per a la informació i la formació personal. Per a la informació i la formació també filològica.

En aquest sentit, respon a la figura del filòleg tradicional, avui gens de

moda i més aviat en vies d'extinció. És conscient que, si hom estudia una llengua, n'ha de saber d'altres que hauran influït en la seva constitució, desenvolupament i consolidació. I, sobretot, ha de conèixer-ne la mare: el Dr. Moran sap llatí i té prou domini dels idiomes que han condicionat directament o indirectament la història dels territoris de la llengua catalana. Fins i tot per l'*Ocerinjauregui* sap de l'iberobasc, de l'eusquera. I el coneixement que té de la història de qualsevol període i de qualsevol país és astorador. No és debades que sovint en les converses entre companys, quan apareix alguna qüestió que ignorem, hom digui: «Això ho preguntarem al Moran, que segur que ho sap.» I li ho preguntem; i ho sap; més encara, en la majoria d'ocasions, ultra la resposta exacta respecte al que desconexim, hi afegeix detalls que l'arrodoneixen de la manera més satisfactòria possible.

Per la qual cosa, és comprensible el seu enuig davant els qui es presenten com a grans experts d'algun aspecte molt concret de la lingüística teòrica, però, en canvi, no tenen competèn-

cia en qüestions que ningú no hauria d'obviar. I la seva indignació arriba a límits insuperables quan, per acabar-ho d'adobar, menyspreen allò que no saben i aquells qui sí que saben el que ells no saben.

l'arrogància, la vanitat. I, en canvi, fa la impressió que progressivament s'entén la idea totalment contrària, i contradictòria respecte a la realitat, que per a demostrar que un destaca ha de ser fred i distant; allunyat del país i del territori

la llengua catalana, si no el més qualificat. I és que fer una petita passa segura en aquesta àrea exigeix una preparació enorme i són dissortadament molt pocs els qui poden abocar-hi hipòtesis i tesis amb solidesa. Josep Moran

Àngels Massip, A. Soler, I-X Adiego, Joan Martí Castell (durant la seva ponència) i Xavier Ravier

La humanitat del Dr. Josep Moran és transversal, que es diu ara, i amara, doncs, el seu capteniment general. Ell no entén les actituds d'alguns professionals que, obsessionats per allò que ells fan, esdevenen vanitosos i ridículament cofois de ser el que són i, pitjor encara, de no ser com d'altres, que es dediquen a petiteses sense interès, com ara la diacronia, l'onomàstica, l'anàlisi de la gramàtica tradicional i lògica dels clàssics, la funció real de les llengües i la referència que fan a una realitat social determinada, etc. Se'n lamenta, més que no pas se n'irrita. També li sap greu que algú pensi que per a distingir-se en la nostra dedicació docent i investigadora calgui aplicar una competitivitat salvatge, impròpia de les persones; calgui seguir acríticament els corrents teòrics que són moda, òbviament fora d'aquí, a l'estranger, per dir-ho amb un sol mot, perquè aquí sembla que no podem ser capdavanters en res; som massa petits; on podríem anar a parar! Per al Dr. Moran la intel·ligència és incompatible amb la falta d'humanitat, de modèstia, d'humilitat. Res més lluny de la característica del savi que

que té més a prop; que s'ha d'emmirallar en allò que fan a fora i desentendre's del que és més a la vora. És la pretensió de no ser provincià, practicant paradoxalment el provincianisme més grotesc i mesell.

Una prova que el Dr. Josep Moran és un filòleg és que no ha estat, ni de molt, prou valorat ni com a docent, ni com a investigador; ni per col·legues que fan sobretot especulació, ni pels organismes oficials encarregats, no se sap ben bé per qui ni per què, d'avaluar la tasca que tenim encomanada; organismes que, per modernitat, prefereixen, com he dit suara, seguir cegament els corrents més *à la page* en les ja vilipendiades i mal considerades humanitats. Aquesta injustícia, fruit de l'estultícia i de la prepotència, ni el treu de polleuera, ni el mou un bri de la lleialtat insubornable a la metodologia i a la concepció respecte al coneixement, basades en la racionalitat.

Sé que no és exageració afirmar que el Dr. Josep Moran, amb les característiques molt generals a què acabo de referir-me, ha esdevingut, com he avançat, un dels més qualificats historiadors de

és dels estudiosos que més aportacions hi han fet, sempre amb arguments que poden acceptar-se o no, però que mai no poden ser titllats de superficials i menys encara de no pertinents o poc documentats.

I el preocupen tant els orígens, com els nostres dies i el futur de la història lingüística del català. Justament el seu enciclopedisme el fa coneixedor de tots els períodes de la història i també de la prehistòria. Moran ha il·luminat, com ningú més, el naixement de la nostra llengua, els orígens, fins i tot endinçant-se magistralment en la qüestió altament complexa del substrat; els processos de formació i de consolidació; els anys de les crisis, la recuperació, les recaigudes i els retrocessos, fins avui mateix, i anticipant supòsits d'allò que li tocarà de viure. La seva producció científica és molt vasta i d'un rigor gens freqüent en relació als segles VIII i IX, a l'època medieval, a la decadència en l'època moderna, al recobriment en la contemporània i a les serioses amenaces en les que han de venir.

Seria absurd que ara pretengués fer la relació de tot el que ha publicat.

Basta que en faci una afirmació contundent: tothom qui vulgui saber res de la història de la llengua catalana ha d'haver llegit els treballs de Josep Moran. Tanmateix, sí que és saludable que refresqui una mica la memòria amb títols de referència que han estat i són indefectiblement citats en la majoria d'obres d'història de la llengua. Articles com: *Els primers documents en llengua catalana*; *Substrat i superstrat en l'evolució del català*; *L'aparició del català a l'escriptura*; *Fragment d'una altra versió catalana antiga del 'Liber Iudiciorum' visigòtic. Estudi lingüístic*; *Variació històrica. El temps en la variació lingüística*; *Un document familiar català del segle XVIII. Transcripció i comentari lingüístic*. Llibres com: *Primers textos de la llengua catalana*, en col·laboració amb Joan Anton Rabella; *Les homilies de Tortosa. Estudi filològic i lingüístic*; *El Capbreu de Castellbisbal*; *Estudis d'història de la llengua*.

Molt pocs investigadors s'han acarat al gruix de documentació que ha estudiat el Dr. Josep Moran, i molt pocs també amb la perícia amb què sempre ho ha fet i ho fa.

Permeteu-me que no deixi de subratllar una paradoxa que hi he observat: mai no s'ha considerat sociolingüista. Tanmateix, fa sociolingüística constantment en els seus treballs. Potser no segueix els cànons que la disciplina imposa, però al capdavant això és secundari; allò que importa és la capacitat de contextualitzar la realitat de la llengua. Quan Josep Moran parla de canvis diacrònics en gramàtica històrica; quan analitza filològicament un document qualsevol; quan fa consideracions sobre el català, sempre té en compte les condicions socials que emmarquen allò en què aprofundeix, en el sentit més ampli del terme: hi valora la política, l'economia, la cultura, els interessos hegemònics de tota mena, etc. Ja voldrien molts sociolingüistes poder situar la realitat de la llengua tan minuciosament, tan exactament i amb tants factors que hi incideixen com ho fa ell. I ja voldria la mateixa ciència de la sociolingüística que tothom pogués investigar amb el bagatge de coneixements i la capacitat d'inter-

relacionar-los coherentment que el caracteritzen.

Jo sóc col·lega seu. Ho he estat a la Universitat i avui compartim tasques a l'Institut d'Estudis Catalans. Que no ho entengui el Dr. Josep Moran com una cortesia apropiada a l'acte d'homenatge que li dediquem: és una de les sorts millors que he tingut i que tinc en la vida professional. Quan compartíem en aquesta casa la docència en les assignatures d'Història de la llengua i de Gramàtica històrica, jo gaudia d'un privilegi que em proporcionava tranquil·litat: poder parlar amb tu d'allò sobre què dubtava, d'allò que llegia d'altri i que no em convenia, de qüestions diverses sobre fets històrics, etc. Perquè tu, diversament d'allò que és més normal i estès, és a dir, no tenir mai temps per a la conversa o no voler explicar a altri el que hom sap, tu sempre escoltes i ets comprensiu i obert respecte a les preocupacions dels qui te les manifesten. I em donaves la teva opinió al moment, però és que, endemés, al cap d'algun dia d'haver intercanviat idees sobre un o altre tema, hi tornaves, perquè hi havies barrinat més, i matisaves, hi afegies dades. I al cap encara de més dies, reprenies novament el tema que fos. Perquè, lluny de sentir-te propietari exclusiu del que saps, el que t'entusiasma és comprovar que els companys també tenen interès per allò que ocupa el teu treball professional i poder-los regalar gustosament el que has arribat a aprendre amb gran esforç i dedicació.

Mestre exemplar en història de la llengua i mestre igualment en onomàstica. És clar que amb la mateixa mala sort que també és una matèria de maniàtics rancis. Dr. Josep Moran: ¿no podies haver triat algun terreny de la ciència del llenguatge que t'encimbellés per la seva actualitat, per la seva modernitat? Si com a historiador del català, Josep Moran és un dels millors, si no el millor, tal com he dit i repetit, com a expert en onomàstica, he d'afirmar exactament el mateix. L'antroponímia i la toponímia catalanes li són particularment deutores. És normal que s'hagi sentit tan atret per aquesta especialitat, perquè l'onomàstica en realitat és història; una història especial, perquè, tant en el nom de les persones com en el dels llocs, és com una fotografia

d'un moment determinat, sovint gens modificada i que, per tant, pot informar-nos d'un cabal d'aspectes enorme. És normal que s'hagi pogut sentir atret per aquesta especialitat, perquè té els coneixements lingüístics suficients, com he dit suara, que li permeten d'identificar elements d'influència de procedències molt diverses, a més de la principal llatina. L'interès per l'onomàstica va lligat amb la preparació que té també com a etimòleg, qualitat indispensable, és clar, per a entrar en el món dels noms propis. La confecció de la segona edició del *Nomenclàtor oficial de la toponímia major de Catalunya* és un exemple dels fruits que ha pogut donar la competència de Josep Moran. Però podem recordar també un reguitzell d'altres treballs anteriors que demostren la fertilitat de la seva intel·ligència. Per exemple, articles com *Notes de toponímia antiga del Pla de Barcelona*; *Toponímia i cartografia*; *Consideracions sobre l'onomàstica*; *L'etimologia a la toponímia*. O llibres com *Estudis d'onomàstica catalana* o *Diccionari etimològic manual*, escrit juntament amb Joan Anton Rabella. O l'obra recent *El nom propi*, un assaig que corregeix determinades concepcions d'aquesta classe de substantius, que alguns teòrics defensen contra evidències que solament són conegudes pels qui com ell han aprofundit en la semàntica i les funcions dels noms propis.

I és mestre. Mestre *tout court*. Perquè és model, perquè ha creat escola, perquè ha dirigit moltes recerques. Sí, per tot això; però sobretot perquè ha exercit la docència amb una passió del tot insòlita. Ja he dit que explicar el que sap l'entusiasma. El que s'esdevé en cadascuna de les seves classes li interessa qui-sap-lo. Observar que algú, encara que siguin pocs, demostra interès per penetrar en l'estudi de la història de la llengua el fa feliç. I, més enllà dels sentiments personals i íntims, s'aboca completament en l'exercici de professor. Tornem-hi: a la manera clàssica, que ja no es porta. Perquè on són els docents que s'enduen els seus estudiants d'excursió científica, a veure aquest o aquest altre lloc o llogaret que tenen una toponímia menor interessant? On són els docents que acompanyen els deixebles a visitar una biblioteca o una exposició? La docència també ha anat

pels camins d'una modernitat que la margina. Ser un bon investigador (amb tots els interrogants de què entén hom per «bon» i fins i tot per «investigador») fa prestigi; ensenyar bé, ser un bon professor és cosa poc rellevant; una mica és perdre el temps, que es podria aprofitar per a continuar investigant, que és el que compta. El Dr. Josep Moran posa exactament els mateixos interès i zel en la recerca que en la docència, al marge del que pugui dir Bolonya i del que pontifiquin els qui dirigeixen la nostra política universitària, des de Madrid, però també des d'aquí mateix, des de Catalunya. I li és igual si és o no és premiat pel que fa més enllà de les obligacions estrictes de les classes que ha d'impartir. Josep Moran no demana cap distinció especial. Se sent gratificat amb el reconeixement dels seus alumnes, els quals, per cert, han seguit sempre una línia de creixement, fins i tot en els moments més crítics per als estudis d'humanitats. Ell fa allò que la consciència professional i el seu tarannà cívic li dicten. Per això tampoc no es nega mai a col·laborar amb un article d'investigació en una revista que els grans «savis» ni saben que existeixi, ni tenen cap interès de mirar-la, ni de llegir-ne el contingut. Fer carrera per al Dr. Josep Moran ha estat servir la ciència, els deixebles, els col·legues, el país, mitjançant el lliurament generós a les persones i a les institucions a què creu que es deu.

He al·ludit a la seva actitud cívica. Josep Moran és un home de principis, no de conjuntures i contemporitzacions. La consistència del seu ideari i la coherència amb què el practica, en fan un ciutadà i un patriota excel·lent. I aquesta és una lliçó que ha ensenyat a les aules i que ensenya constantment a l'Institut d'Estudis Catalans. Diu allò que pensa, agradi o no de sentir. Davant qui sigui. Fins i tot quan sap que les circumstàncies el poden perjudicar. És un home íntegre. Afable, amable. Però si l'afabilitat i l'amabilitat no li són suficients, sap ser enèrgic i contundent. L'energia i la contundència de Josep Moran, nogensmenys, no el priven del sentit de l'humor, que sempre és símptoma d'intel·ligència i d'humilitat.

El seu caràcter després l'ha empès a ser organitzador i activista cultural i

Josep Moran, al final de l'acte, agraint l'homenatge que li ha estat retut

científic. Ha participat en congressos, jornades, simposis. Forma part del consell de redacció de *Llengua i Literatura*. És director de l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans. No es nega mai a fer una ressenya de treballs sobre temes que coneix. I sempre està disposat a la conversa relaxant sobre qualsevol argument.

Estimat amic Josep Moran, aquest és un acte d'homenatge que va lligat a la jubilació. Un acte ben merescut d'agraïment i de reconeixement. Mai no faríem prou si haguéssim d'estar a l'alçada del que tu has donat a la Universitat de Barcelona.

Jo personalment tinc una sort. Que puc gaudir encara de totes les virtuts

a què m'he referit a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. La Universitat de Barcelona perd un professor i un investigador irrepetible. I em fa por que, més a la curta que a la llarga, pugui perdre del tot l'interès per la filologia entesa com tu l'entens; perquè li faltaria un defensor de la teva categoria. Si en les humanitats fem cap pas enrere d'aquesta gravetat, potser mai més no podrem refer-nos-en. No estic segur que s'hi imposi el seny, vistos els temps que corren. En qualsevol cas, tu has fet el que havies de fer i encara més. No serà, doncs, a qui hauran de demanar comptes. Moltes gràcies, Dr. Josep Moran, i per molts anys! ♦